

siromašno naše poznavanje Novoga zavjeta, ako ne poznaemo proroke. Rebićeva je knjiga izvrsan doprinos obogaćivanju tog našeg siromaštva.

France Rozman

Adalbert Rebić, BIBLIJSKE STARINE, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1983, 256 str.

Ako sv. Jeronim, najveći poznavalac Svetoga pisma veli, da bez vodiča i kažiputa nije moguće pravilno poznavati Sveto pismo, onda su sigurno svetopisamske starine najbolji vodič i kažiput u Sveto pismo. Sveto pismo nije zbirka apstraktnih istina, nego se objavljene istine u njem nadovezuju na sasvim konkretne životne oblike, a budući da se ovi iz pokoljenja u pokoljenje mijenjaju i različiti su kod različitih naroda, moramo poznavati upravo one oblike na koje se nadovezuju objavljene istine, ako želimo upoznati autentičnu poruku Svetoga pisma. Svetopisamski je svijet udaljen od nas cijela tisućljeća, a istine u njem sadržane jednako su tako i za nas važne kao što su bile za prve naslovnike. I danas čovjek upotrebljava novac, ali je današnji novac po obliku i vrijednosti drugačiji nego je bio u biblijska vremena. Novac se mijenja: danas ga brojimo, u svetopisamska su ga vremena vagali, ali se čovjek u odnosu ne novac jednako ponaša. Vanjski se oblici mijenjaju, a istina, koja se u Svetom pismu na nj nadovezuje, ostaje, zato moramo poznavati oblike na koje se Sveto pismo nadovezuje. To nam omogućuje nauka o starinama, nauka koja oživljuje sve okolnosti svetopisamskih življenjskih oblika.

Rebićeva *Biblijske starine* su upravo takva knjiga. Već sam naslov govori, da je knjiga više nego samo obična biblijska arheologija. Arheologija proučava prije svega iskopine, iskopana naselja i pojedine predmete, a nauka o starinama proučava društveni, politički i vjerski život svetopisamskih ljudi. Rebić opisuje sve oblike javnog i privatnog života svetopisamskih ljudi: od vjerskog života (slavljenje blagdana i načini žrtvovanja: darovi, molitve, obredna čišćenja, zavjeti, nazireji, post), posvećene osobe i sveta mjesta, preko društvenog i političkog života, te običaja, sve do pojedinačne zemljopisne obradbe Svete zemlje, njezine gore, vode, površina, životinje, bilje; ukratko sve što omogućuje da biblijska poruka oživi u određenom vremenu i na određenom prostoru,

zbog čega s pravom knjigu nazivamo Svetopisamske starine ili arheologija u širem smislu riječi.

Poznavanje tih stvari uistinu najbolje nas uvodi u Sveto pismo. Biblijske starine oživljuju Sveto pismo u onim povijesnim okolnostima koje su utjecale na njegov nastanak. Zato moraju biti nužni suputnik u prodiranju u tajnu Svetoga pisma. S tog je stanovišta knjiga najprije namijenjena studentima teologije da ih cjelovito uvede u svete knjige koje predstavljaju poruku, „dušu svekolike teologije“ (VD 24), a onda i svima onima, „koji teže k dubljem i temeljitom poznavanju Svetoga pisma, posebno svakdašnjeg života, kulture, civilizacije i politike svetopisamskih ljudi,“ kao što veli pisac.

Po sadržaju je knjiga leksikografskog značaja, premda je po obliku više no leksikon. Dok, naime, leksikon nabraja samo činjenice, Rebić je napisao knjigu na taj način da ju odlikuje točnost leksikona, a činjenice pak opisuje tako živahno, zanimljivo i privlačno, da knjigu gotovo ne možemo odložiti iz ruku. Knjiga nije samo nabranje činjenica, zbirka definicija i navoda, nego predstavlja tako oživljeni biblijski svijet, da sama po sebi privlači čitaoca na čitanje. S njegovom knjigom čitalac stupa po čvrstu biblijskom tlu. Premda je struktura knjige vrlo opsežna, a dalo bi se o svakom predmetu ili o svakom obliku društvenog ili vjerskog života pisati do u nedogled, Rebić se ipak zna ograničiti na najvažnije. Najprije kaže bit stvari, ali tako da to ne djeluje kao neka suhoparna definicija, nego kao životno predstavljena stvarnost. Ne gubi se u pojedinostima, nego brzo kreće naprijed, poštoje izrekao o predmetu sve najvažnije. U njegovoj knjizi nema nepotrebnih ponavljanja.

Naravno je da se takva knjiga kao što je ova Rebićeva odlikuje pojedinostima i točnošću opisa. Čitalac mora u njoj dobiti točne podatke o stvarima, koje ga zanimaju. Rebićeva se točnost odražava posebno tamo gdje raščlanjuje srodne stvari i objašnjava predmete koji su u povijesti mijenjali svoje značenje odnosno manje su nam poznati zbog vremenske udaljenosti ili zbog toga što su premalo zasvjedočeni tako da još danas stručnjaci o njima raspravljaju. Kad čitamo Rebićev prikaz bolesti gube, čini nam se da čitamo stručnu medicinsku raspravu o toj bolesti, koja je u svojoj pojavnosti mnogo složenija nego što to možemo razabrati iz Svetog pisma. Rebić razlikuje tuberkuloznu i anestezijsku gubu (101). Kad je opisao njenu medicinsku dijagnozu i upozorio na strogo zakonodavstvo koje se odnosilo na gubavce, i u slučajevima

ozdravljenja od gube, osjetimo svu grozotu te bolesti koju su obično nazivali „bič Božji“.

Ipak ostaje u opisanju bolesti koji puta nedorečen. Opisujući opsjednutost dotiče se biblijskog pojma te bolesti i veli „da su u Isusovo vrijeme duševno bolesne smatrali opsjednutima“ (101), što je, doduše, istina, ali budući da se ta bolest često spominje u Novome zavjetu, morao bi jasnije reći da ta bolest nije u stvari duševna bolest u našem smislu riječi i da nije svako opsjednuće u Novom zavjetu pravo opsjednuće; o pravom se opsjednuću, naime, radi samo u onim primjermima gdje Isus razgovara s demonom koji je čovjeka obuzeo, a ne s opsjednutim čovjekom.

Za cjelovitije i potpunije poznavanje pojedinačnih predmeta i društvenih pojava prilično pomaže i to što ih Rebić opisuje u njihovom povijesnom kontekstu. Obično najprije upozorava na njihovu pretpovijest: kada i gdje su nastali prvi začeci dotičnih stvari koje su u Svetom pismu predmet Božje objave. Ako spoznamo njihove predstupnjeve, upoznat ćemo bolje njihovu narav pa i njihovu vjersku poruku. Opisujući nastanak subote, pashe, svećeništva... Rebić pošiže u predizraelsko vrijeme, premda se potom duže zadržava u okolnostima i značenju koje ti pojmovi imaju u Svetom pismu.

U takvom opisanju, međutim, postoji opasnost da premalo točno rečemo u čemu se svetopisamski predmet razlikuje od poganskog odnosno što je to na tom predmetu ili pojmu novo što je onda postalo predmet Božje objave. Ako se ne istakne ta razlika, čitalac će lako podleći napasti da pomisli da se objava malo razlikuje od poganstva, da u objavi nema ništa bitno novo, da su stvari postojale već prije nastanka Svetoga pisma. Pasha ima stvarno svoj početak u poljoprivrednoj kulturi, ali je u Izraelu dobila sasvim novo značenje. Pasha je spomen na oslobođenje iz egipatskog sužanjstva; a budući da je to oslobođenje bilo najveće oslobođenje u povijesti Izraela, pasha je postala također spomen Kristova oslobođenja, a s time je dobila sasvim novo spasenjsko značenje. Ako je subota bila poznata već u predizraelsko doba, onda treba jasno reći, da se gotovo sve starozavjetno zakonodavstvo okreće oko subote! A ako je „svećeništvo značajka poganskih religija“ (191), treba jasno reći u čemu se starozavjetno svećeništvo razlikuje od poganskoga s jedne, u čemu novozavjetno s druge strane. Takve jasne granice u knjizi nema, premda je bit i narav starozavjetnog svećeništva stvarno i potpunoma autentično prikazana.

Velika je prednost knjige i u tome što je

pisac utkao svetopisamske starine u konkretni život sveg Bliskog istoga. Svetopisamske su starine dio života Izraelovih susjeda (beduini su još do danas sačuvali takav način življenja). Šteta što opisujući Izraelove susjede i njihov život ne spominje i ne opisuje Arape i njihovu kulturu. Šteta iznad svega zato što ih i samo Sveto pismo ubraja među Izraelove srodnike (usp. Post 25) a i zbog današnjeg židovsko-arapskog spora kojemu nije moguće vidjeti svršetak, premda su se ta dva naroda u povijesti vrlo dobro slagala. Logičnije bi bilo također i to da Izraelove susjede opisuje po geografskoj rasprostranjenosti (usp. Rudolf Mayer, *Einleitung in das Alte Testament* I dio, München 1965, 149–152) a ne da prije spominje Edomce a onda Moapce, premda su stanovali južnije od njih.

Svaki predmet ili događaj počinje opisivati tako da najprije označi njegovu bit. U tome se obično utiče etimologiji, budući da je u značenju riječi označena i narav stvari (npr. sukkoth – blagdan sjenica zove se tako jer je Izraelce podsjećao na boravak pod šatorima na putovanju kroz pustinju). Pokazuje koliko je hebrejska terminologija prisutna i kod drugih naroda (npr. Izraelci su bili izvrsni vinogradari: riječ „vino“, hebrejski „vajin“ prešla je u druge jezike: grčki *voinos* odn. *oinos*, lat. *vinum*, slov. vino). Ipak neke izraze premalo razjašnjava. Tako ništa ne veli zašto se dio Palestine zove Cisjordanija a dio Transjordanija. Kad opisuje povijest Sumerana nastavlja bez posebnog naslova opisivati i povijest Asiraca pa ispada kao da su Asirci njihovi nasljednici (51). Opisujući izlazak Izraela iz Egipta trebalo je spomenuti godinu, posebno zato, jer postoje dvije teorije o vremenu izlaska Izraela iz Egipta (61/62) i kad tumači klinovo pismo, dobro bi bilo da kaže zašto se ono tako zove (128).

Premda je knjiga sama po sebi sadržajno vrlo bogata i poučna, ipak vrlo opsežna literatura dobro upućuje čitaoca na daljnje produbljivanje proučenih stvarnosti. Knjiga stoga nije samo prepotrebna udžbenik za pravilno razumijevanje Svetoga pisma, nego i dobar kažiput k daljem produbljivanju i proširivanju onoga što i sama sadrži tako da u isti tren objašnjuje Sveto pismo i uvodi u još dublje spoznaje njegove poruke.

Franeć ROZMAN